

วารสาร
ชัยภูมิปริทรรศน์
Journal of Chaiyaphum Review

ISSN: 3027 - 818X (Online)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2568

Vol. 8, No. 1 January - April 2025

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chaiyaphum Buddhist College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

082 134 1049, 082 443 9987

tawanyen2558@gmail.com

การศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระ
และปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ

AN ANALYSIS OF THE BODY KNOWLEDGE AND GUIDELINES FOR
DEVELOPMENT OF ELDER MONKS AND LOCAL LEADER IN CHAIYAPHUM
PROVINCE

กาญจนพงศ์ สุวรรณ

kanchanapong Suwan

พระมหาสังคม ชยานนโท

,PhramahaSangkorn Chayananto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

สิริภพ สวนดง

Siraphop Suandong

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

Mahamakut Buddhist University , Nakhon RatchasimaBuddhist college

สงวน หล้าโพนทัน

Sanguan Laphonthan

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roiet Campus

เกรียงไกร ทองจิตติ

Kriangkrai Thongjitti

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Phetchabun Rajabhat University

E-mail : kanchanapong24@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 31 ตุลาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 10 มกราคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 มกราคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ 3) เพื่อการศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยค้นหาข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ หลวงปู่หลักคำเป็นพระธุดงค์มาจากจังหวัดลพบุรี เป็นพระที่เคร่งในธุดงค์วัตร พระธรรมภาวนาวิชิตคุณ วิ. (บุญมา บุญญาภิโรโต) เป็นสมณะที่มีวัตรปฏิบัติดีงาม เปี่ยมด้วยเมตตาธรรมคำจุนโลก พระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรกมีความซื่อสัตย์และการเสียสละเพื่อเมืองชัยภูมิ

บทบาทของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ หลวงปู่หลักคำ การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น ในลักษณะของการรักษาศีล การสำรวมต่าง ๆ ภาย วาจา พระธรรมภาวนาวิชิตคุณ บทบาทการพัฒนาจิตใจ อบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญา และจรรยา บทบาทเจ้าพ่อพญาแลในการพัฒนาชุมชน ด้านพัฒนาจิตใจ มีการประกอบพิธีกรรมบวชสงฆ์ดวงวิญญาณเจ้าพ่อพญาแล ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการดำรงชีพแก่ชุมชน

องค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ หลวงปู่หลักคำ ให้ชุมชนปฏิบัติรักษาศีล 5 เน้นความเมตตา ช่วยเหลือผู้ที่ประสบความยากลำบาก พระธรรมภาวนาวิชิตคุณ ส่งเสริมองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มัธยัสถ์การใช้จ่ายพอดี พร้อมพัฒนาสติปัญญา โดยการปฏิบัติธรรม มีสติอย่างรู้เท่าทัน 4) เจ้าพ่อพญาแล เป็นนักปกครองที่ฉลาดหลักแหลมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้นำชุมชน ยอมเสียสละ และจงรักภักดีต่อแผ่นดิน สร้างความสามัคคีในชุมชน ฉลาดไหวพริบ อ่อนโยน

คำสำคัญ: องค์ความรู้, แนวปฏิบัติ, พัฒนาชุมชน

ADSTRACT

This research article has the objectives 1) to study the history of the Maha Thera and local scholars in Chaiphaphum Province, 2) to analyze the roles of the Maha Thera and local scholars in Chaiphaphum Province, and 3) to study and analyze the knowledge and practices in community development of the Maha Thera and local scholars in Chaiphaphum Province. It is a qualitative research by searching for primary data from a survey through field interviews.

The research results found that The history of the great monks and local scholars of Chaiphaphum Province. Luang Pu Lak Kham was a wandering monk from Lopburi Province. He was a monk who was strict in his ascetic practices. Phra

Thammaphawanawachirakhun Wi. (Bunma Punyaphirato) was a monk with good conduct, full of kindness that supports the world. Phraya Phakdi Chumphon (Lae), the first governor of Chaiyaphum, was honest and made sacrifices for the city of Chaiyaphum.

The role of the great monks and local scholars in Chaiyaphum Province, Luang Pu Lak Kham, the strict practice of monks who are good practitioners in the form of keeping the precepts, restraint of body and speech, Phra Dhamma Bhavanavachirakhun, the role of developing the mind, training monks and novices to have monastic vows and ethics, the role of Chao Pho Phaya Lae in community development, in terms of mental development, there is a ceremony to worship the spirit of Chao Pho Phaya Lae, creating morale for the community.

Knowledge and practices in community development of the great monks and local philosophers in Chaiyaphum Province. Luang Pu Lak Kham lets the community practice the Five Precepts, emphasizing kindness and helping people in difficulty. Phra Dhammaphawanawachirakhun promotes knowledge of the sufficiency economy, moderation in spending, and developing wisdom by practicing Dhamma and being mindful. 4) Chaopho Phaya Lae is a clever ruler who is a good example for community leaders. He is willing to sacrifice and is loyal to the country, creating unity in the community. He is clever, quick-witted, and gentle.

Keywords : knowledge, practice, community development

บทนำ

การพัฒนาชุมชนได้นั้นต้องอาศัยพระสงฆ์หรือปราชญ์ท้องถิ่น ที่พัฒนาตนเองแล้วถูกต้องตามธรรมก็เผยแพร่ เป็นแบบอย่างให้ถูกต้องแก่ชุมชนให้ปฏิบัติตาม เป็นที่พึ่ง พร้อมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเองและมีบทบาทร่วมในชุมชน เอาตนเป็นตัวอย่าง ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งสอดคล้องกับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2545, 2545 – 2549 : 6) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) เน้นการพัฒนาองค์กรที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” คนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2550 : 12) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนไว้ในข้อที่ 1 คือ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เน้นคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เพื่อคุ้มครองตนเอง ให้มีการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัย และตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ความขัดแย้ง

ทางความคิด ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน เป็นต้น องค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติของพระมหาเถระและนักปราชญ์ทั้งหลายเกิดจากการเรียนรู้ลองผิดลองถูกตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนกันมา แล้วนำมาปฏิบัติตามซึ่งจะเน้นทางด้านจิตใจและด้านวัตถุเพื่อเป็นแรงจูงใจ ดังพระราชวรมณี (ประยูร ธรรมจิตโต) ได้กล่าวไว้ว่าระดับความรู้ที่พระพุทเจ้าทรงวางไว้นั้น เป็นความรู้ระดับการหยั่งรู้ คือความรู้รอบหรือความรู้รอบรู้ความรู้ชนิดเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้เพราะอาศัยปัญญาเป็นตัวแปร เป็นเงื่อนไขหรือเป็นกลไกที่ทำให้รู้ว่าอันไหนเป็นความรู้จริงและอันไหนเป็นความรู้ไม่จริงให้ประชาชนได้ศึกษาองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติของพระมหาเถระและนักปราชญ์ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในบรรพพระพุทธศาสนาแล้วนำบทบาทของพระมหาเถระและปราชญ์เหล่านั้นมาพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ (พระราชวรมณี (ประยูร ธรรมจิตโต), 2545 : 3) จังหวัดชัยภูมิมีองค์ความรู้เกี่ยวกับความรู้ของพระมหาเถระของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ เป็นแบบอย่างของการปฏิบัติหรือเป็นผู้นำในเรื่องที่ถูกต้อง มีการพัฒนาทั้งความเป็นระเบียบภายนอก และภายใน การปฏิบัตินิคมฐาน พัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น พระธรรมภาวนาวิชิตคุณ วิ. ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๑ ท่านได้อบรมแนวทางการปฏิบัติ โครงการปฏิบัติกรรมฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2550 : 50) และการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นต้นเรื่องราวที่จะทำให้เข้าใจสังคมวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อของชนชาติต่างๆในอดีต รวมถึงสามารถเข้าใจวัฒนธรรมร่วมของชาติพันธุ์ที่มีสังคมวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกันได้ (ยงยุทธ ชูแว่น, 2551 : 372) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปัจจุบันควรมีเป้าหมายในการ สร้างองค์ความรู้ที่รอบด้าน โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความทรงจำร่วมที่ เรามีความจำเป็นที่จะต้อง ทบทวน ปรับปรุงแก้ไข เรียนรู้และถ่ายทอดกันในชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าว นี้จะทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีชีวิตอยู่ตลอดเวลา อันจะทำให้เกิดหมายรู้ตนเองอย่างมีคุณค่าพร้อมๆ กับเกิดจิตสำนึกประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพใหม่ และสิ่งนี้เองคือรากฐานนามธรรมอันลึกที่สุดของสังคมที่ช่วย ให้เกิดความเข้มแข็งท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเรื่ององค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ พร้อมองค์ความรู้ของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ และได้วิเคราะห์บทบาทของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ พร้อมนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาชุมชนให้เกิดความสุขในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบไปด้วยการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

1) พื้นที่วิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัย ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ

2) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 33 รูป/คน ได้แก่ 1 ฝ่ายพระมหาเถระ ได้แก่ (1) หลวงปู่หลักคำ (2) พระธรรมภาวนาวิชิตคุณ และ 1 ฝ่ายปราชญ์ท้องถิ่น ได้แก่ (1) เจ้าพ่อพระยาแล และประชาชนทั่วไป จำนวน 30 คน รวมทั้งหมด 33 รูป/คน

3) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายและการใช้แบบสอบถาม 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลจากที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) เช่น หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

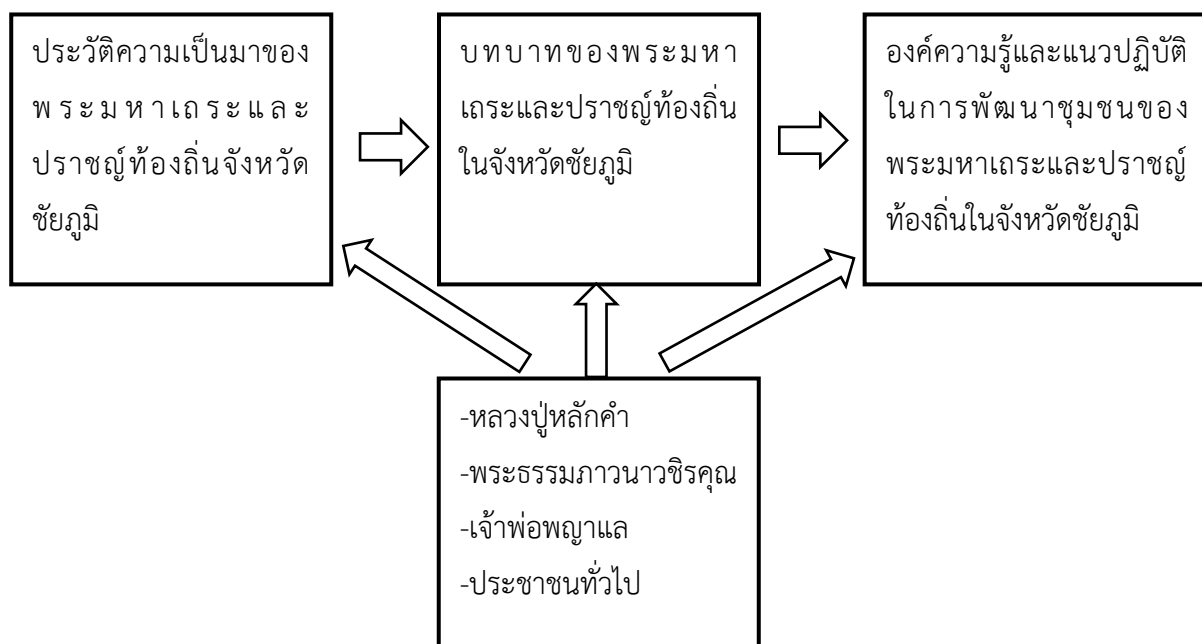
4) การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการตีความข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้นว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบถ้วนนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา Content analysis นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analysis induction) จากนั้นนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบจากนั้นนำมาตีความหาความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้นเพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุปเป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆทางวิชาการมาสร้างเป็นบทสรุปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากต่างๆ ที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่งโดยเน้นองค์ความรู้และแนวการพัฒนาปฏิบัติชุมชนเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม พร้อมให้ตรงต่อข้อเท็จจริง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ” สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ 1) หลวงปู่หลักคำ หลวงปู่หลักคำเป็นพระธุดงค์มาจากจังหวัดลพบุรี เป็นพระที่เคร่งในธุดงค์วัตร ญาติโยมจึงนิมนต์ให้จำพรรษาที่วัดโนนปอปิด โดยมีท่านเจ้าหัวคร่วมเป็นเจ้าอาวาสอยู่เมื่อท่านเจ้าหัวคร่วมมรณภาพ หลวงปู่หลักคำก็ได้รับแต่งตั้งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส สมณศักดิ์ที่ พระครูปริชาชินวงศาจารย์และมีเรื่องเล่าถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของท่านมากมายเป็นที่เคารพนับถือของชาวชัยภูมิ ท่านเป็นพระธุดงค์ที่เคร่งครัดในธุดงค์วัตร เมื่อได้ท่านธุดงค์เรื่อยมาจากแผ่นดินบ้านเกิดท่านจนถึงเมืองชัยภูมิ ญาติโยมบ้านโนนปอปิด เห็นจริยวัตรทั้งดงามจึงได้นิมนต์ให้จำพรรษาที่วัดกลางเมืองเก่า ต่อจากเจ้าหัวคร่วมที่เป็นอดีตเจ้าอาวาสซึ่งได้มรณภาพลง หลวงปู่หลักคำเป็นพระสุปฏิปันโน มีคุณวิเศษโดย เฉพาะเรื่องความอยู่ยงคงกระพันและทางเมตตานิยม จนปรากฏเป็นเลื่องลือมากในสมัยนั้น เช่น มีเหตุการณ์หลายครั้งที่มิโจรมาขโมยทรัพย์สินหรือของมีค่าของชาวบ้าน ชาวบ้านได้มาขอพึ่งบารมีของหลวงปู่ให้ช่วยติดตาม กลุ่มโจรก็ยังหลวงปู่จนกระสุนปืนหมด แต่ก็ไม่สามารถทำอันตรายได้ มีเพียงแต่ทำให้สับสนและจี้วรชำระไปบ้างเท่านั้น ในที่สุดกลุ่มโจรก็ยอมจำนนและคืนทรัพย์สินให้ จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะแขวงเมืองชัยภูมิ 2) พระธรรมภาวนาวิชิตคุณ วิ. หรือว่า หลวงปู่บุญมา ปุญญาภิโรโต ด้วยเป็นนามที่คุ้นเคยต่อการเรียกขานของบรรดาคณะศิษยานุศิษย์ รวมทั้งผู้ใกล้ชิดที่เลื่อมใสศรัทธา เป็นสมณะที่มีวัตรปฏิบัติดีงาม เปี่ยมด้วยเมตตาธรรม ปัจจุบัน สิริอายุ 84 ปี พรรษา 63 ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 11 3) เจ้าพ่อพญาแล พระยาภักดีชุมพล เดิมชื่อ "นายแล" เป็นชาวนครเวียงจันทน์ เคยรับราชการเป็นพี่เลี้ยงราชบุตรในเจ้าอนุวงศ์แห่งอาณาจักรล้านช้าง (ขณะนั้นเป็น

ประเทศราชของไทย) ในสมัยรัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2360 นายแลได้อพยพไพร่พลข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านน้ำขุนหนองอีจาน (อยู่ในเขตอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา) ต่อมาได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านชีลอง (อยู่ในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ) และได้ทำราชการส่งส่วยต่อเจ้าอนุวงศ์ เจ้าอนุวงศ์จึงตั้งให้นายแลเป็นที่ขุนภักดีชุมพลนายกองนอก ใน พ.ศ. 2365 ขุนภักดีชุมพลได้ย้ายชุมชนมาอยู่ที่บ้านหลวงซึ่งอยู่ระหว่างบ้านหนองหลอกกับบ้านหนองปลาเฒ่า (ในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิปัจจุบัน) เนื่องจากสถานที่เดิมเริ่มคับแคบ ไม่พอกับจำนวนพลเมืองที่เพิ่มขึ้น พ.ศ. 2367 ได้ที่การพบปะของที่บริเวณลำห้วยขาด นอกเขตบ้านหลวง เรียกบ่อน้ำนั้นว่า "บ่อโซโหล" ขุนภักดีชุมพลจึงได้นำทองในบ่อนี้ไปส่วยแก่เจ้าอนุวงศ์และขอยกฐานะบ้านหลวงขึ้นเป็นเมือง เจ้าอนุวงศ์จึงพระราชทาน ชื่อเมืองแก่ขุนภักดีชุมพลว่า เมืองชัยภูมิ และเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระภักดีชุมพล ทว่าต่อมาพระภักดีชุมพลได้ขอเอาเมืองชัยภูมิขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา และส่งส่วยแก่กรุงเทพมหานครแทน ไม่ขึ้นแก่เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์อีกต่อไปเพราะเห็นว่าเวียงจันทน์ก็เป็นประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพมหานครอยู่แล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านหลวงเป็นเมืองชัยภูมิ และแต่งตั้งพระภักดีชุมพล (แล) เป็นพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก สร้างความไม่พอใจแก่ทางฝ่ายเวียงจันทน์อย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์ก่อการกบฏต่อกรุงเทพเพื่อแยกตัวเป็นเอกราช โดยยกทัพเข้าตีเมืองนครราชสีมา แต่เห็นว่าจะทำการต่อไปไม่ได้ไม่ตลอด จึงเผาเมืองนครราชสีมาทิ้ง และถอนทัพกลับไปตั้งรับที่เวียงจันทน์ ระหว่างทางกองทัพเจ้าอนุวงศ์เกิดความปั่นป่วนจากการลุกฮือของครัวเรือนที่กวาดต้อนไปเวียงจันทน์ ขณะพักทัพอยู่ที่ทุ่งสำริด พระยาภักดีชุมพล (แล) ได้ยกทัพไปสมทบกับคุณหญิงโมและครัวเรือนชาวเมืองนครราชสีมา ทำการตีกระหนาบกองทัพของเจ้าอนุวงศ์จนแตกพ่าย เจ้าอนุวงศ์เกิดความแค้นที่พระยาภักดีชุมพลไม่ยอมให้ความร่วมมือกับฝ่ายลาว ชำยังยกทัพมาช่วยฝ่ายไทยตีกระหนาบทัพลาวอีกด้วย จึงย้อนกลับมาเมืองชัยภูมิ จับตัวพระยาภักดีชุมพล (แล) ให้เจ้าราชวงศ์ (เจ้าสุทธีสาร ณ น่าน) จับประหารชีวิตที่บริเวณใต้ต้นมะขามใกล้หนองปลาเฒ่า (ลำดับที่ 4 สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 เดือน สิงหาคม 2567)

2. บทบาทของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ 1) ด้านหลักปฏิบัติ (1) หลวงปู่หลักคำ พบว่า หลวงปู่หลักคำ เจ้าคณะจังหวัดรูปแรกของจังหวัดชัยภูมิ ในสมัยของพระยาภักดีชุมพล (เกตุ) เป็นพระชอบปฏิบัติแบบธุดงค์วัตร ฝึกความอดทน ปฏิบัติที่เข้มงวดเพื่อความขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง เป็นพระสงฆ์รูปสํารวมในธุดงค์วัตร (2) พระธรรมภาวนาวชิรคุณ เจ้าอาวาสวัดชัยภูมิพิทักษ์ พบว่า การส่งเสริมเรื่องของการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ปฏิบัติสมาธิ การยืน เดิน นั่ง นอน และอริยบทต่าง ๆ ทั้ง 4 ให้แก่บุคคลที่สนใจ ทั้งการปฏิบัติ ปริยัติ และปฏิเวธ ตลอดทั้งส่งเสริมการมีสติสัมปชัญญะ เรียกว่าการทำสมาธิภาวนา เพื่อส่งเสริมให้มีปัญญาในการตื่นรู้ต่าง ๆ (3) เจ้าพ่อพญาแล พบว่า เจ้าพ่อพญาแล เป็นเจ้าเมืองของจังหวัดชัยภูมิชาวชัยภูมิให้ความเคารพและบูชา โดยถือว่าเป็นบุคคลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาวจังหวัดชัยภูมิ ท่านมีความกล้าหาญ และเด็ดเดี่ยว ในการที่จะกอบกู้เอกราช ท่านเสียสละชีวิต เพื่อชุมชน เพื่อบ้านเมืองให้อยู่รอด แสดงออกถึงความ

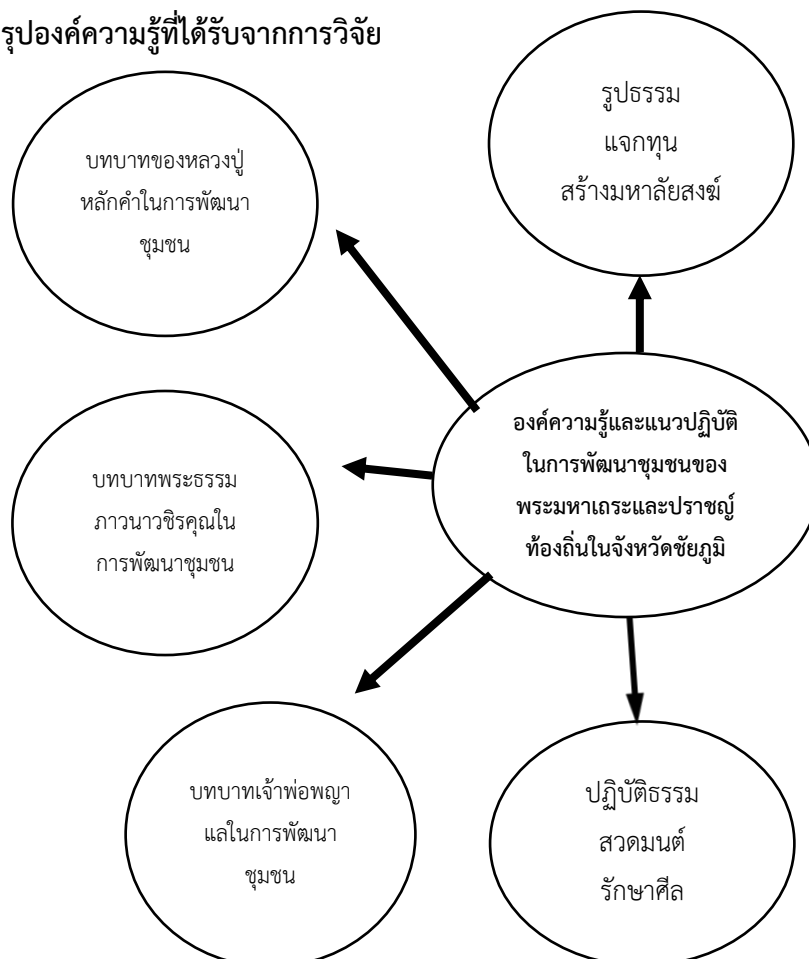
กล้าหาญ 2) ด้านการพัฒนา (1) หลวงปู่หลักคำ พบว่า หลวงปู่หลักคำได้นำศาสนิกชนบูรณปฏิสังขารศาสนาวัตถุสาลาร้อยปีให้เป็นโรงเรียนวัด ในปัจจุบันสาลาร้อยปี เป็นสถานที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและเอาไว้เป็นที่พักอาศัยแก่คนสัญจร และบทบาทหลวงปู่ทำให้เกิดความสามัคคีให้กับชุมชน (2) พระธรรมภาวนาวชิรคุณ พบว่า มีการส่งเสริมการพัฒนาสติปัญญา เน้นการปฏิบัติกัมมัฏฐาน และการสวดมนต์ นั่งสมาธิ เป็นการพัฒนาและอบรมจิตใจ ให้มีสติรู้เท่าทันอยู่ตลอดเวลา เป็นเกาะกำบังไม่ให้กิเลสเครื่องเศร้าหมองเข้ามาได้ ให้รู้จักความเป็นจริงเพื่อให้ชีวิตดำเนินปกติด้วยความสงบ สุข ร่มเย็น ตลอดไป (3) เจ้าพ่อพญาแล พบว่า เป็นพ่อเมืองที่เสียสละพัฒนาเมืองชัยภูมิอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นผังเมือง ชีวิตการเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยเจ้าพ่อพญาแล จากอดีตจนถึงปัจจุบันชาวจังหวัดชัยภูมิก็ให้ความเคารพนับถือเจ้าพ่อพญาแล มีการจัดกิจกรรมขึ้นเป็นประจำทุก ๆ ปี เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของเจ้าพ่อพญาแล 3) ด้านการมีส่วนร่วม (1) หลวงปู่หลักคำ พบว่า ประชาชน คณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาร่วมกันจัดงานบุญประเพณีให้กับหลวงปู่หลักคำ โดยแสดงออกการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจกรรม การประชาสัมพันธ์งาน การช่วยเหลือกิจกรรม ทุกภาคส่วนก็เข้ามาร่วมงานทุกครั้งที่เกิดกิจกรรม (2) พระธรรมภาวนาวชิรคุณ พบว่า การจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมนั้น มีประชาชนหรือคณะสงฆ์ได้เข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุก ๆ ปี ทั้งนี้ยังได้รับการฟังบรรยายเกี่ยวกับการปฏิบัติ ทั้งนี้ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สถานศึกษา ผู้ใหญ่บ้าน อสม. เป็นต้น ส่งตัวแทนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมทุกครั้ง (3) เจ้าพ่อพญาแล พบว่า ทั้งประวัติ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ การส่งเสริมและอนุรักษ์ การท่องเที่ยว มีการส่วนร่วมในการกระทำบายศรีเจ้าพ่อพญาแลโดยจะเห็นได้จากความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อพญาแลในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น ประชาชนผู้เลื่อมใสศรัทธาเมื่อมีอาการเจ็บป่วยก็ได้บนบานศาลกล่าวเจ้าพ่อพญาแลรักษาให้หายป่วย บางคนมีคติความเชื่อที่ได้รับชัยชนะรวนแต่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อชาวเมืองชัยภูมิ 3) ด้านหลักธรรม (1) หลวงปู่หลักคำ พบว่า การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น จะปรากฏออกมาในลักษณะของการรักษาศีล การสำรวมต่าง ๆ ภาย วาจา โดยมิให้เกิดความผิดพลาด ซึ่งเป็นแบบอย่างให้คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนนั้นได้ปฏิบัติตามเกิดความเลื่อมใส เคารพรักษา และนับถือเป็นพระสงฆ์ที่สำคัญของชาวจังหวัดชัยภูมิ (2) พระธรรมภาวนาวชิรคุณ พบว่า การปฏิบัติธรรมตามแบบอย่างพระพุทธศาสนา ถือเป็นการยึดหลักปฏิบัติตามแบบคือ หลักปัญญา โดยการปฏิบัติธรรมนั้น จะส่งผลถึงการมีสติปัญญาจากการภาวนา และยังส่งผลให้มีสติสัมปชัญญะในการระลึกหรือรู้สึกตัว ปัญญาเกิดขึ้นพิจารณาผิดชอบชั่วดี แยกแยะแล้วนำไปปฏิบัติตามในการดำเนินชีวิตประจำวัน พระเดชพระคุณหลวงปู่เป็นพระที่ชอบปลูกต้นไม้ พาญาติโยมสะสมบารมี ทำวัตร สวดมนต์ เจริญภาวนา (3) เจ้าพ่อพญาแล พบว่า การเข้าร่วมงานกิจกรรมของการทำบุญกุศลงานเจ้าพ่อพระพญาแลของหน่วยงานนี้เกี่ยวข้องกับประชาชน จังหวัด อำเภอบ้านดง ตำบล หมู่บ้าน ย่อมเกิดหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักศรัทธา ความเชื่อ จากการปฏิบัติซึ่งถือว่าได้แสดงออกถึงความเคารพ และมี

ความเชื่อว่าการบูชาเจ้าพ่อพญาแลนั้นจะมีอิทธิฤทธิ์และสามารถปกป้องคุ้มครองให้มีความโชคดี แคล้วคลาดปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ

3. องค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นใน จังหวัดชัยภูมิ 1) องค์ความรู้และแนวปฏิบัติหลวงปู่หลักคำในการพัฒนาชุมชน (1) ด้านจิตใจ คือ เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา การพัฒนาจิตใจของประชาชน ส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน และประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ให้การสังเคราะห์แก่ผู้ประสบ ความทุกข์ยาก และเดือดร้อน ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และ การพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดิน ธรรมแผ่นดินทอง (2) พัฒนาด้านวัตถุ ในปัจจุบันหลวงปู่หลักคำท่านละสังขารแต่ยังปรากฏรูปเหมือน เคารพของชาวบ้าน และประชาชนมีความเชื่อว่าหลวงปู่หลักคำมีบารมีสามารถป้องกันอันตรายได้ เพราะเวลาที่เกิดอุบัติเหตุถ้าอธิษฐานหรือระลึกถึงหลวงปู่หลักคำมักจะแคล้วคลาดจากภัยอันตราย รongลงมาได้แก่เชื่อการทำดี เพราะคนทำดี หลวงปู่หลักคำย่อมคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้ง ปวง การให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่พึ่งงามชีวิตที่ประเสริฐ ตาม หลักการพระพุทธศาสนา เรียกว่า องค์ความรู้และแนวปฏิบัติของครู ได้แก่ การสอนธรรม การนำ ปฏิบัติ การพัฒนา การปรีชาดี และการมีส่วนช่วยสังคม และการพัฒนาหรือก่อสร้างถาวรวัตถุ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การสาธารณูปการ เป็นการก่อสร้างและการปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานของ สงฆ์เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น ส่วน สาธารณูปการที่นำการบริหารกิจการของสงฆ์ของจังหวัดชัยภูมิ โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติไว้หน้าที่เจ้าอาวาส บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้ เป็นไปด้วยดี นอกจากนี้ยังส่งผลถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการ และศา สनสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) องค์ความรู้และแนวปฏิบัติพระธรรมภาวนาวชิรคุณในการพัฒนา ชุมชน (1) พัฒนาจิตใจ อบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท อบรม การทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์ อบรมประชาชนให้ เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธิธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้ หมดไปโดยชอบ และมีการเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย (2) การลงมือปฏิบัติงาน ด้านวัตถุ มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ การสร้างวิทยาลัยสงฆ์จัดแผนผังวัด ทั้งการควบคุม การสาธารณูปการ และ ส่งเสริมการสาธารณูปการ และเป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็น สาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่ พร้อมที่จะช่วยตนเองถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าใน ชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัตถุจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชัก จูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์ กว้างขวางออกไป 3) องค์ความรู้และแนวปฏิบัติเจ้าพ่อพญาแลในการพัฒนาชุมชน (1) พัฒนาจิตใจ มีพิธีกรรมบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าพ่อพญาแล เพื่อปลุกจิตสำนึกระลึกถึงความดี และความกตัญญู แก่เจ้าพ่อพญาแล เพื่อเพิ่มกำลังใจในการทำงาน เป็นบุคคลที่ชาวชัยภูมิให้ความเคารพนับถือ เพราะ เชื่อว่าเจ้าพ่อพญาแลเป็นพ่อเมืองที่ยังคอยปกป้องรักษาชาวชัยภูมิ ให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป (2)

พัฒนาด้านวัตถุ พระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก พ.ศ. 2360-2369 เป็นผู้ที่มีเชื้อสายจระกักรักดีต่อบ้านเมือง ได้สร้างเมืองชัยภูมิและพัฒนากำแพงเมืองให้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ชาวชัยภูมิได้พร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์ของท่านไว้เป็นที่ระลึกเมื่อ พ.ศ. 2508 จนชาวจังหวัดชัยภูมิสร้างรูปเหมือนและศาลเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมขึ้น และความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้านนั้นเกิดขึ้นจาก การได้สัมผัสกับสิ่งดี ๆ ที่ได้รับการบอกเล่าหรือการสักการบูชา การได้สัมผัสถึงความเมตตาช่วยเหลือลูกหลาน การสงเคราะห์ในสิ่งที่บางคนหมดหนทางเป็นความอัศจรรย์ใจของผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์จึงเกิดความยึดถือและสืบทอดการปฏิบัติตาม ถือเป็นสิ่งศักดิ์ที่ยึดถือพึ่งพิงของบรรดา และเมื่อได้รับการสงเคราะห์จากท่านแล้วก็ทำให้เกิด ความศรัทธาและตอบแทนคุณของท่านด้วยการบวงสรวงสักการบูชา องค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิทำให้ทราบว่า หลวงปู่หลักคำ และเจ้าพ่อพญาแล ได้จากโลกนี้ไปแล้ว ท่านทั้งสองมีจิตเมตตา มีอิทธิฤทธิ์มากมาย สามารถช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก หรือเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งอาจเกิดจากการรับรู้ด้วยกระแสจิตของท่านและทำการสงเคราะห์ด้วยเมตตาจิตเหมือนสมัยที่ท่านทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ ทั้งยังเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตให้กับผู้ที่ศึกษาประวัติของท่านด้วย ส่วนพระธรรมภานาวชิรคุณ ยังมีชีวิตอยู่ ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นแบบอย่างแก่ลูกศิษย์ทั้งหลาย และนำพาลูกศิษย์ ทั้งพระภิกษุและสามเณร บุคคลทั่วไป สวดมนต์ รักษาศีล เจริญจิตภาวนา ประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ องค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ปรากฏอยู่เป็นประจักษ์ เป็นแบบอย่าง ทั้งรูปธรรม นามธรรม และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน ของพระมหาเถระและปราชญ์ เป็นชุดความรู้ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของผู้นในชุมชน ช่วยแนะนำสั่งสอนผู้นในชุมชน ให้มีความมั่นคงในแนวทางที่ถูกต้อง ช่วยเสริมสร้างความสมดุลระหว่างคุณธรรมกับชุมชนและธรรมชาติ ซึ่งถือว่า เป็นการปรับฐานคิดและวิถีการดำรงอยู่ให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น สามารถสรุปองค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนของพระมหาเถระและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิใน ๒ ลักษณะ คือ

- ๑) องค์ความรู้หลักปฏิบัติส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นงานประจำปีเจ้าพ่อพญาแล งานประจำปีหลักปู่หลักคำ ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม สร้างความสามัคคีขึ้นในชุมชน ความสามัคคีเป็นแบบอย่างน้อมนำไปสู่การศึกษาและปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและยอมรับในประเพณี
- ๒) องค์ความรู้หลักปฏิบัติเน้นทางจิตใจ ต้องใช้หลักธรรมเป็นแกนในการบูรณาการ โดยยึดหลักเมตตา กตัญญูทศเวที สามัคคี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม กระทำบ่อยๆ เป็นการส่งเสริมให้มีสติ ระลึกได้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นการพัฒนาชุมชนในภาพรวมไปสู่ความสุขสงบ อย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1) การศึกษาประวัติความเป็นมาของบุคคลหรือพระสงฆ์นั้น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือการดำเนินงาน ที่เคยปฏิบัติงาน หรือเป็นบุคคลสำคัญที่ชาวจังหวัดชัยภูมิมีความเคารพ และให้การสักการบูชา และผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กัน เพื่อแสดงถึงการใช้ความสามารถทั้งประสบการณ์ทางความรู้ ความจำ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้นในชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ การแสดงออกในการเป็นแบบอย่างของการพัฒนาชุมชนของชาวจังหวัดชัยภูมิ เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น มีประเพณี มีพิธีกรรม มีวัฒนธรรมประจำถิ่นเกิดขึ้น สอดคล้องกับ จตุพร ดอนโสม กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะตัวบุคคลสังคมชุมชนหรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา และประเพณีท้องถิ่นและศาสนาจะมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือไม่เป็นสากลกับสังคมอื่น ๆ ในการทำความเข้าใจในเรื่องเอกลักษณ์นั้นบางทีอาจเป็นการกำหนดตัวตนก่อนจะกล่าวถึงความเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลมีการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ จากการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มักจะพิจารณากลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะหน่วยทางสังคม ซึ่งจะมีรากเหง้าดั้งเดิม และมีลักษณะจริงแท้แน่นอน ไม่ว่าจะเป็น สัตว์ ผสมรูปร่างหน้าตา เครื่องแต่งกาย ภาษา ความเชื่อพิธีกรรม และประเพณี จนสามารถจัดประเภทหรือจำแนกความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน (จตุพร ดอนโสม, 2555 : 45) ซึ่งชาวจังหวัดชัยภูมิให้ความเคารพและนับถือบุคคลที่สำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

(2) การพัฒนาชุมชนด้วยพระสงฆ์ย่อมเกิดขึ้นเพราะความสัมพันธ์กับชุมชน หรือการมีกิจกรรมร่วมกันนั้น ในทางพระพุทธศาสนามีการพัฒนาผ่านประเพณี วัฒนธรรม หรือพิธีกรรม ที่ยังเกี่ยวข้องกันอยู่ คณะสงฆ์ก็ได้พาปฏิบัติมีกิจกรรมร่วมกันเกิดขึ้น การมีกิจกรรมเกิดขึ้นถือเป็นการพัฒนาชุมชนควบคู่กันไป เพื่อการพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรม ย่อมส่งผลถึงการร่วมกันจัดกิจกรรมสำคัญให้สำเร็จ เพราะการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งนั้นต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานราชการต่าง ๆ เป็นต้น แสดงออกการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนร่วมกันผ่านการจัดกิจกรรม สอดคล้องกับชูลีพร วิมุกตานนท์ ทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง “กลุ่มท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท” พบว่า การพัฒนาเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน และอาศัยระบบราชการและวัฒนธรรมภายในระบบราชการที่เอื้ออำนวย นอกเหนือนโยบาย กลวิธีและระบบการดำเนินงานแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังขึ้นอยู่กับตัวประชาชนหรือชุมชนของเขาเองด้วย” (ชูลีพร วิมุกตานนท์, 2530 : 56)

(3) การปฏิบัติตามบุคคลต้นแบบที่ดีหรือการเคารพบูชา หรือให้การยอมรับนับถือ นั้น ย่อมเกิดประโยชน์ของผู้ปฏิบัติตาม ทั้งนี้ยังเกิดจากปฏิบัติเพื่อให้เกิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติ การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาถือเป็นการพัฒนาด้วยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา คือ 1. ศีลสิกขา 2. จิตตสิกขา 3. ปัญญาสิกขา ซึ่งการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา โดยมีคณะสงฆ์เป็นแบบอย่างถือเป็นบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ พาฝึกหัดปฏิบัติ การพัฒนาตนตามกระบวนการทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ พิชญ์รัชต์ บุญช่วย ได้วิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการสร้างภavana 4 โดยใช้หลักไตรสิกขา พบว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่เน้นการฝึกอบรมตนเองอย่างเป็นขั้นตอนและมีกระบวนการที่ประสานกันอย่างเป็นพื้นฐานให้แก่กันจนถึงความพ้นทุกข์ โดยเริ่มจากการสำรวจระวาง กาย วาจา ใจ ไม่ให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกิเลสและให้มีปกติไม่เบียดเบียนผู้อื่น ต่อเมื่อกาย วาจา ใจ สงบ ระวังจากอารมณ์ภายนอกแล้วจึงเป็นฐานในการฝึกอบรมจิตให้มีสติตั้งมั่น เกิดสมาธิไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจของนิรวณ 5 จนจิตนิ่งสงบ เป็นกลาง อย่างมีสติอยู่ในสภาพควรแก่การทำงานแล้ว จึงสามารถใช้ปัญญาพิจารณาสภาวะธรรมที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบันขณะจนรู้ทันสภาวะไตรลักษณ์ของสิ่งทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกตามความเป็นจริงและรู้แจ้งในอริยสัจ 4 ทำให้สามารถละกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง (พิชญ์รัชต์ บุญช่วย, 2549 : บทนำ)

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาเรียนรู้องค์ความรู้ของปราชญ์ของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถานศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล และ การส่งเสริมประชาสัมพันธ์เพื่อกระจายความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ของปราชญ์ของชุมชน

2) ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ ควรมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ของปราชญ์ของชุมชน เพื่อเป็นการต่อยอดความรู้ให้แก่บุคคลที่สนใจหรือเยาวชนที่จะต่อยอดไปสู่การเรียนรู้ในอนาคต

3) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ของปราชญ์ของชุมชนที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาในรูปแบบการเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ และศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ของปราชญ์ของชุมชนเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- ปฐม หงษ์สุวรรณ.(2550).กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานและวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- จตุพร ดอนโสม, (2555).การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามนาจอกขอนแก่น (ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขงมหาวิทยาลัยขอนแก่น),
- ชูลีพร วิมุกตานนท์, (2530). “การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชาวไทยลื้อ ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”, รายงานการวิจัย. ศูนย์วิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยพายัพ,
- พิชญ์รัชต์ บุญช่วย, (2549)“การศึกษากระบวนการสร้างภavana 4 โดยใช้หลักไตรสิกขา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต).(2545) ขอบฟ้าแห่งความรู้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประยูรวงศ์,
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545), แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 .พ.ศ. 2545 – 2549.
- ยงยุทธ ชูแว่น. (2551) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย ว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษาและบทบาทในสังคมปัจจุบัน. สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย: กรุงเทพฯ.